

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Світлани Володимирівни Мишкарьової "Освітньо-виховна діяльність православних братств у Західній Україні у міжвоєнний період (1921 - 1939 рр.)," подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Існує думка, що для того, аби нація перестала існувати, достатньо відібрати в неї мову, традиції та релігію. І не дивно, адже духовний розвиток кожної нації невід'ємно пов'язаний з цими поняттями.

Роль церкви в житті українського народу важко переоцінити, ще з часів Київської Русі вона стала колыскою українського духу. Вона не лише плекала теплі, щирі та миролюбиві почуття між нашими побратимами, а й була запорукою освіченості та культурної обізнаності, адже перші школи споруджували саме при церквах та монастирях. Саме тому взявши на озброєння науку й освіту, православні братства повели розмову на істотно іншому, вищому, аніж традиційному, рівні. Вони розширили межі світосприйняття як православних «наставників», так і учнів шкіл. Це сприяло загальному виходу нації на більш високий духовний та культурний рівень.

З огляду на зміни, що відбуваються протягом останніх років у всіх сферах нашого життя, українське суспільство звертається до церкви, до традицій національної духовності. Тому посилення уваги з боку науковців до історії православної церкви, просвітницько-громадської діяльності її інституцій, зокрема, православних братств, є виправданим і важливим. Розв'язання цієї проблеми актуалізувало потребу ретроспективного аналізу історико-педагогічних явищ. У цьому контексті дослідження **Світлани Володимирівни Мишкарьової "Освітньо-виховна діяльність православних братств у Західній Україні у міжвоєнний період (1921 - 1939 рр.),"** є своєчасним і актуальним.

Структура дисертаційної роботи зумовлена логікою побудови наукового дослідження, підпорядкована меті та завданням дослідження і складається зі вступу, переліку умовних скорочень, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури та

джерел (345 найменувань, з них 32 – іноземними мовами, 132 – архівні документи). Окрім того, робота містить 5 таблиць та додатки, які подано на 22 сторінках. Варто зазначити, що основні положення і результати дослідження були представлені на наукових, науково-практичних та науково-методичних конференціях різного рівня у Києві, Рівному, Кривому Розі, Умані та Житомирі, а за результатами дисертації опубліковано 9 одноосібних наукових праць, зокрема, 5 статей у провідних фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, 3 – у матеріалах конференцій.

У вступі обґрунтовується актуальність і доцільність дослідження, показано обсяг вивчення проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, хронологічні та територіальні межі, методологічну основу, методи дослідження, визначено джерельну базу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення, показано зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами, апробацію та впровадження результатів наукового дослідження.

Варто зауважити, що у першому розділі дисертаційного дослідження – **«Освітньо-виховна діяльність православних братств Західної України як історико-педагогічна проблема»** – Світлана Володимирівна Мишкарьова розв'язує перше завдання свого дисертаційного дослідження – визначає методологічні засади (представлені на рівні методології історії педагогіки, релігієзнавства, історії), уточнює понятійний апарат (визначає сутність категорій «братство», «західноукраїнське православне братство» «освітня діяльність», «виховна діяльність», «освітньо-виховна діяльність православних братств Західної України») та окреслює джерельну й історіографічну базу дослідження проблеми освітньо-виховної діяльності православних братств як історико-педагогічного явища. Окрім того, на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми авторкою окреслено *територіальну тенденцію* до концентрації освітньо-виховної діяльності православних братств на території Західної Волині, що здійснювалася в межах українських православних церков (переважно на Волині).

На увагу заслуговує той факт, що у другому розділі дослідження дисертантка на основі аналізу історичних джерел визначає *етнічну тенденцію* в освітньо-виховній діяльності братств, сутність якої полягала в ускладненні умов означеної діяльності у зв'язку з полонізацією та румунізацією Західної України. Окрім того, до основних тенденцій освітньо-виховної діяльності православних братств авторка відносить також *методичну тенденцію*, зміст якої виявлявся у прагненні української православної інтелігенції до нарощування методичного потенціалу в національній системі освіти й виховання досліджуваного періоду.

У роботі доведено, що основними *чинниками*, які вплинули на розвиток освітньо-виховної діяльності православних братств Західної України у 1921–1939 роках, були *соціально-політичні* (домінуючий вплив державної національної й релігійної політики Польщі, Румунії, Чехословаччини, що спонукало до необхідності етнокультурної ідентифікації православного населення на землях Західної України у міжвоєнний період) та *етноконфесійні* (українізація православ'я, що визначала необхідність збереження української Православної церкви в умовах іншokonфесійного оточення), що відповідає розв'язанню третього завдання дослідження.

Здобутком дисертантки є те, що за результатами аналізу джерельної бази обґрунтовано провідні *напрями* освітньо-виховної діяльності православних братств Волині на початку ХХ ст.: *організація та сприяння розвитку мережі братських шкіл; благодійна підтримка діяльності церковно-парафіяльних шкіл; сприяння в організації середніх навчальних закладів – училищ (жіночих та чоловічих), гімназій, прогімназій, професійних училищ, трудових майстерень та їх благодійна підтримка; організація народних недільних читань релігійно-історичного, духовно-просвітницького та морально-етичного спрямування; створення народних бібліотек-читалень; краєзнавча діяльність та пов'язане з цим відкриття музеїв, давньосховищ, а також сприяння у пошуку пам'яток старовини; заснування власних видавничих центрів та друкарень; організація народних свят та інших дозвіллевих заходів християнського спрямування.*

У третьому розділі – "**Організаційні та змістові характеристики освітньо-виховної діяльності православних братств Західної України у міжвоєнний період**" – проаналізовано освітньо-виховну діяльність православних братств Західної України у міжвоєнний період (1921–1939 рр.) та її організаційні засади, напрями та форми освітньо-виховної діяльності Братства православних богословів у Польщі (1934–1938 рр.), участь братчиків у формуванні підходів та розробці методики навчання Закону Божого і релігійного виховання молоді. Окреслено шляхи екстраполяції діяльності православних братств у сучасний освітній простір України, що розв’язує наступні два завдання.

З’ясовано, що наступною провідною тенденцією освітньо-виховної діяльності православних братств у досліджуваній період є *діяльнісна*, сутність якої полягає в зростанні вагомості виховного компонента порівняно з освітнім. Окрім того С.В. Мишкарьова визначає основні **напрями** (удосконалення власної богословської освіти; православне просвітництво; методична діяльність Релігійно-педагогічний кабінет (РПК); виховання дітей і молоді на засадах православних духовних цінностей; протидія шкідливим звичкам серед молоді, пропаганда здорового способу життя; організація масових соціально значущих заходів; поширення літератури релігійного, морально-етичного, духовно-просвітницького характеру шляхом організації видавничої справи, бібліотек) та **форми** (з’їзди, конференції, зібрання, публічні доповіді і лекції з богословською, пастирсько-педагогічною та місіонерською тематикою; курси для бажаючих отримати або поповнити богословські знання; говіння, прощі; суспільно корисні справи (зокрема, вшанування пам’яті видатних особистостей); упорядкування поховань; народні недільні читання; співбесіди й проповіді релігійного, морально-етичного, духовно-просвітницького характеру) освітньо-виховної діяльності Братства православних богословів у Польщі як одного з найбільш дієвих у сфері освітньо-виховної діяльності на Західній Україні у 1921–1939 роках

Дисертанткою визначено, що суспільно значущими для сьогодення формами освітньо-виховної діяльності братств, є: Православний

Батьківський комітет – організаційна форма, що трансформувалася із діяльності колишніх сестринств; спільні з освітянами і науковцями науково-методичні семінари і круглі столи з проблем релігійного і релігієзнавчого навчання та морального виховання. Залишаються актуальними такі *форми освітньо-виховної* діяльності, як недільні школи, наукові конференції, методичні семінари, творчі фестивалі і конкурси, літні табори і прощі, організація православних бібліотек та електронних ресурсів, заходи на підтримку здорового способу життя.

Варто зазначити, що зміст **автореферату** адекватно відображає основні положення дисертації.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити окремі **зауваження та пропозиції:**

1. Варто зауважити, що одним із компонентів мети Вашого дослідження Ви визначили виявити тенденції освітньо-виховної діяльності православних братств у Західній Україні, що й підтвердили у предметі Вашого дослідження. Однак, у головних завданнях та загальних висновках цей аспект не чітко відображений. Окрім того, предметом Вашого дослідження Ви визначили дослідити й методи освітньо-виховної діяльності православних братств, хоча у завданнях це не зазначено, а у висновках до роботи Ви виокремили лише традиційні для православної педагогіки методи.

2. Визначаючи територіальні межі дослідження, Ви підкреслюєте, що основний акцент зроблено на території історичної Волині, де православ'я як релігійна конфесія набула більшого у порівнянні з іншими територіями Західної України поширення, що і зумовило освітньо-виховну діяльність православних братств. Проте з тексту дисертації не зрозуміло, чи досліджували Ви на Західній Україні діяльність братств інших релігійних конфесій (католицьких, протестантських) і, яким чином вони впливали на становлення православних братств Волині у міжвоєнний період.

3. Аналізуючи діяльності православних братств у Західній Україні слід було проаналізувати освітньо-педагогічну діяльність найяскравіших засновників братств Волині.

4. Робота потребує більш чіткої періодизації **освітньо-виховної діяльності** православних братств, а не просто їх діяльності як **релігійних громад**, тобто педагогізації визначених здобувачкою етапів.

Висловлені вище зауваження жодною мірою не зменшують значущість роботи. Вони також не знижують її загальної високої оцінки, теоретичної й практичної цінності дослідження для вітчизняної педагогіки.

Дисертаційна робота Світлани Володимирівни Мишкарьової "Освітньо-виховна діяльність православних братств у Західній Україні у міжвоєнний період (1921 - 1939 рр.)," є завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що відповідає п. п. 9, 11, 12, 13 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук,
доцент Національного університету
«Острозька академія»

О. Ю. Костюк